

Spira Veronika: Dada és szürrealizmus

Magyar Nemzeti Galéria, 2014. július 9 – október 5.

(Miniesszék VI.)

Dada és szürrealizmus. Magritte, Duchamp, Man Ray, Miró, Dalí

Válogatás a jeruzsálemi Izrael Múzeum gyűjteményéből

Kurátorok: Dr. Adina Kamien-Kazhdan (Izrael Múzeum, Jeruzsálem), Kumin Mónika (Szépművészeti Múzeum - Magyar Nemzeti Galéria)

Átrendezett valóság

Alkotói stratégiák a magyar művészetben a dada és a szürrealizmus vonzásában

Kurátor: Kumin Mónika (Szépművészeti Múzeum - Magyar Nemzeti Galéria)

Életre kelt (film)kísérletek. Az avantgárd első mozija

Kurátor: Orosz Márton (Szépművészeti Múzeum - Magyar Nemzeti Galéria)

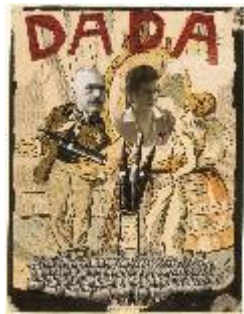
Három egymással összefüggő **tárlat** nyílt a Magyar Nemzeti Galériában. **Az egyik** a jeruzsálemi Izrael Múzeum anyagából rendezett *Dada és szürrealizmus*, amely főként Magritte, Duchamp, Man Ray, Miró, Dalí néhány művein keresztül mutatja be a két irányzat főbb törekvéseit. **A másik** az *Átrendezett valóság*, amely a két irányzat hatását járja körül a magyar képzőművészetben, **a harmadik** pedig a szürrealizmus és a dada ihlette filmművészetből válogat az *Életre kelt (film)kísérletek* címmel.

A jeruzsálemi Izrael Múzeum anyagából válogatott tárlatrész főként *Marcel Duchamp, Max Ernst, Man Ray, Joan Miró, Kurt Schwitters, René Magritte és Salvador Dalí* művei szerepelnek tematikus egységekbe rendezve. A **Meglepő társítások: kollázs, asszamlázs, objekt** szekcióban olyan dadaista alkotások láthatók, mint *Duchamp Palackszárítója*, vagy a *Szökőkútja*. Az utóbbi valójában egy piszoár. Ezek az objektok reprezentálják a dada provokatív kérdésfelvetését: mi a műtárgy? És a provokatív választ: a műtárggyá válás csupán gesztus, művészi akarat kérdése. A ruhafogastól a gyári tömegcikkeig bármi kiemelhető eredeti kontextusából, és válhat új jelentés hordozójává. A művészi alkotás nem azonos az exkluzivitással, az ünnepélyességgel, a szakralitással.

Marcel Duchamp ready-made-jei

A második egység az **Automatizmus, biomorfizmus és metamorfózis**, a harmadik az **Illúzió és az álomtáj**, a negyedik pedig **A vágy (múza és áldozat)**. Ezek a termek a szurrelizmus különböző arcait, alkotóit mutatják be.

Erwin Blumenfeld: Dada, 1920

Marcel Duchamp: L.H.O.O.Q., 1919

Man Ray - Metronom, 1923

Man Ray Tavasz 1958

Man Ray: Akadály 1920

André Masson - Goethe és a növények metamorfózisa, 1940

Kurt Schwitters – Kollázs

Miró – Nő és madarak

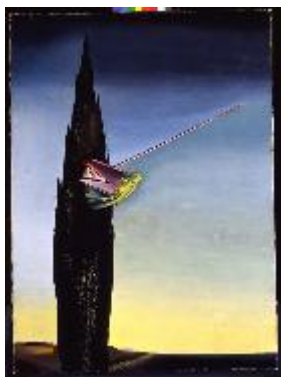
Herbert Bayer - Magányos nagyvárosi, 1932 fotómontázs

René Magritte Kastély a Pireneusokban.

Max Ernst: Erdő

Salvador Dalí: Szürrealista esszé

Miró: Spanyol Táncos, 1932.

A magyar irányzatokat bemutató kiállítás még egyszer akkora, mint a nemzetközi tárlat. Címe: **Az átrendezett valóság** (Erdély Miklóstól vett idézet), és részben kronologikus rendben, részben hívószavak köré rendezve mutatja be az anyagát.

Az első szekció (**Úr ír / kutya ugat / kakas kukorékol Dadaista jelenségek a Kassák-kör művészeti tevékenységében a bécsi emigráció éveiben**) Bortnyik Sándor Zöld szamarával és tusrajzaival indít, majd Kassák Lajos, Moholy-Nagy László, Tihanyi Lajos, Uitz Béla és Bernáth Aurél műveivel folytatja a korszak bemutatását. Bár az 1910-es években nem beszélhetünk magyar dadáról, és a hazai szürrealizmus nagy korszaka is csak az 1940-ben kezdődött, Kassáknál és a magyar avantgárd alkotóinál már az 1920-as években megfigyelhetők az új alkotói módszerek, műfajok, a fotómontázs, a kollázs, a nyomtatott feliratok absztrakt képi jelként való felhasználása. Ezeket a kiállítás dokumentálja is.

Kassák: Kollázs 1927.

Tihanyi Lajos: Tristan Tzara

Bortnyik Sándor Zöld szamar 1924.

A második egység a **Mélyvilágok** címet viseli, és az *Európai Iskola* művészeinél megjelenő szürrealista tendenciákat mutatja be. *Vajda Lajos*, *Ámos Imre*, *Farkas István*, *Martinszky János* alkotásait vezetik be a magyar festészet e korszakának a bemutatását, majd *Bálint Endre*, *Vajda Júlia*, *Jakovits József*, *Korniss Dezső*, *Anna Margit*, *Rozsda Endre*, *Gyarmathy Tihamér*, *Lossonczy Tamás* munkáinak sora következik.

Vajda Lajos. Kettős portré házzal, 1937

Vajda Lajos : Ezüstgnóm 1940.

Ámos Imre: Síró angyal, 1941

Anna Margit: Akasztott bábú

Vajda Júlia Elvégeztetett 1948.

Korniss Dezső: Laokoón (Küzdés II.) 1949.

Gyarmathy Tihamér: Futár (1950)

Ország Lili, Reigl Judit, Jankovits József, Vajda Lajos és Bálint Endre kollázsai

A fal előtt? A fal után? című harmadik kiállítási blokk az 1950-es évek végén, az 1960-as évek elején itthon és külföldön a szürrealizmus jegyében alkotó művészeket mutatja be. Köztük *Ország Lili* képei kiemelkedő szerepet kapnak.

Ország Lili: Zöld falak 1972.

Szorongás 1955

Nő fal előtt 1955.

A Párizsban alkotó **Hantai Simon** és **Reigl Judit** munkáit, illetve a realista hagyományokat a szürrealizmus automatikus festéstechnikájával továbbfejlesztő **Csernus Tibor** alkotásait is ebben a szekcióban láthatjuk.

Gyarmathy Tihamér „életútinstallációjának” egy darabkája visszautal a dadaizmusra, az objekt, az asszablázs, a „talált tárgy” szerepére a műalkotás újraértelmezésébe.

A negyedik, a **Tudatfelszabadító hadműveletek** szekció a hatvanas évek elejétől napjainkig széles spektrumot mutat be a dada és a szürrealizmus ihlető hatásáról *Erdély Miklóstól a Hejettes Szomlyazókon át Lakner Lászlóig.*

A hatvanas évek elejétől *Csernus Tibor* és *Lakner László* szürnaturalizmusától haladhat a néző az *Altorjai* világa felé, a gyagyaizmus (ez is Erdély-definíció) kellős közepébe. Mintha visszatérnének a korai dada groteszk és humorral teli gesztusai. Több, annak idején hivatalosan komolyan nem vett, gegként kezelt mű reprezentálja a dada, a neodada, a pop-art, a konceptualizmus közép-európai rendszerkritikus mutációját. *Szentjóby Új mértékegységén, Attalai Red-y-made-sorozatán, Altorjay Gábor, Kelényi Béla* groteszkjein és *Erdély* ikonikus művein át vezet az út *Pacsika Rudolf* Duchamp-parafrázisainak zárófalához, ahol a *Forrás* kelet-európai változata, a külföldi művészeti újságokból ragasztott piszoár helyezkedik el.

Pacsikai Rudolf: Forrás

Altorjai Sándor : Fedőnév: Fedőnév

Balról jobbra: Donáth Péter: Tükör (Prágai tükör), 1969; Hejettes Szomlyazók: Segesvár, 1985–86; Bálint Endre: Ősi erény 1977, Gellér B. István: Hordozható háborús emlékmű, 1971/ 1978–80.

A gyászoló öregasszonyt ábrázoló kép címe: *Segesvár*. Az öregasszony ölébe terített tereasztal a jelképes és valódi csatamezőket jelöli, ahol a szabadságért valóságosan vagy jelképesen meghaltak fiai, unokái. Őket gyászolja talpig feketében. (A művészcsoport 1984-ben alakult. Tagjai Beöthy Balázs, Danka Attila, Elek István (Kada), Fekete Balázs, Kardos Péter, Nagy Attila, Várnagy Tibor és Vidákovich István voltak.)

E szekció csattanója egy Galántai György mű. Az 1983-as *Tisztelet a mestereknek (Duchamp-Arman-Tinguely)* című talált tárgyak szürrealista kompozíciója, amelyek *Lautréamont* híres „esernyő-varrógépes” szürrealizmus definícióját szabadon értelmezve, nem a boncaszalon, hanem *Duchamp Biciklikerekéhez* hasonló hokedlin egyesülnek. A kiállítás itt tér vissza a kezdeteihez, az első szekció, a **Meglepő társítások: kollázs, asszamlázs, objekt** alkotásaihoz.

Galántai György: *Tisztelet a mestereknek* (Duchamp + Arman + Tinguely), 1983.

A kiállítás harmadik része az **Éltre kelt (film)kísérletek**, amely a két világháború között kibontakozó első filmavangárd emblemikus alkotásait és keletkezésük körülményeit mutatja be. A kiállítás *Man Ray*, *Fernand Léger*, *Viking Eggeling*, *Luis Bunuel* és *Salvador Dalí* szürrealista és dadaista mozgóképei mellett a magyar filmművészetnek ezt a fejezetét is áttekinti.

A huszonnégy filmet felvonultató tárlaton három premiert is tartanak: *Gerő György* 1924-ben publikálta *Béla* című filmjének forgatókönyvét, magából a filmből azonban csak néhány kocka maradt fenn. Ezek alapján rekonstruálta az alkotást az amerikai *Bruce Checefsky*. Az első, konkrét szerzőhöz köthető magyar animációs film, a *Mr. Pipe rettenetes éjszakája* *Bortnyik Sándor* nevéhez fűződik. A később Angliában világhírűvé vált *Halász János* közreműködésével készített szurreális montázs mellett a látogatók *Bortnyik* rajzaival, animációival, képregényeivel és egy társasjátéktervével is találkozhatnak. A kiállítás harmadik premierje, *Gyarmathy Tihamér* 1953-as *Kísérleti filmje* a növényi és állati preparátumok fotogramjaiból összeállított alkotás a tárlat szervezése közben került elő. Az összesen 150 percnyi filmet bemutató kiállításon olyan emblemikus alkotások, mint *Luis Bunuel Andalúziai kutyája* vagy *Fernand Léger Mechanikus balettje* mellett számos fotóval, rajzzal, mozgástanulmánnyal, korabeli nitrófilmtekercsekkel és egyéb dokumentumokkal is találkozhat a közönség.

Egyszerre képtelenség végignézni a három kiállítást. Mire a magyarokhoz értem, olyan fáradt voltam, hogy leültem vagy 10-15 percre a Korniss - Gyarmathy Tihamér teremben, a filmekre pedig éppen csak rápillantottam. Igaz, a Bunuel már régről ismerem. Amikor másodszor jártam ott, több filmbe is belenéztem, de az egész felkínált anyagot nem néztem végig. Ilyenkor jut mindig eszembe az a meddő kérdés, miért is nem mellékelnek a katalógusokhoz CD-t, amely ízelítőt adhatna a mozgóképes dokumentumokból, hangzó anyagokból? Nehéz megszerezni hozzájuk a szükséges engedélyeket? Méltóztassanak venni a fáradságot.

Gerő György: Állókép